

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การเล่นนิทานเป็นความนิยมอย่างหนึ่งของชนทุกชาติทุกภาษาที่มีมาช้านานแล้ว ทั้งนี้ เพราะการเล่นนิทานเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้ฟังได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น พร้อมทั้งได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินอีกประการหนึ่งด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยก่อนนั้น ยังไม่ค่อยมีเครื่องบันเทิงใจต่าง ๆ มากมายเหมือนสมัยนี้ ในระยะแรก ๆ นั้น ผู้ฟังได้รับแต่เพียงเนื้อหาของเรื่องเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาผู้เล่าได้พยายามพัฒนาวิธีการเล่าให้แปลกกว่าเดิม เช่น เล่าด้วยบทหรือกรองบ้าง ขับเป็นทำนองขึ้นบ้าง เพื่อให้ผู้ฟังได้รับรสไพเราะจากท่วงทำนองการขับนั้นเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง ยิ่งนานปีเข้าก็ยิ่งมีการพัฒนาขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ ที่นิยมกันมาก คือ มีผู้แสดงประกอบการเล่าด้วย เช่น เสภารำ โขน ละคร ลิเก เป็นต้น ขั้นสูงสุดของวิธีการเล่นนิทานก็เห็นจะเป็นภาพยนตร์ ซึ่งสามารถทำให้ผู้ฟังได้รับรู้เรื่องราวอย่างรวดเร็วทันใจ ทั้งยังได้เห็นอากัปกิริยาของผู้แสดงประกอบกับฉากสถานที่ต่าง ๆ อย่างสมจริงในเหตุการณ์ทุกตอน ทำให้เกิดความซาบซึ้งในนิทานเหล่านั้นยิ่งขึ้น

"สังข์ทอง" เป็นนิทานโบราณเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายในหมู่คนไทยทุกเพศทุกวัย และทุกระดับชั้นมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ชาวไทยระดับชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าใจกันว่า สังข์ทองเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองเรานี่เอง ดังที่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ในคำนำบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ฉบับพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2472 ว่า

นิทานเรื่องสังข์ทองนี้มีในคัมภีร์ปัญญาสชาดก เรียกว่า สวรรณสังข์ชาดก¹ ถึงเชื่อถือกันว่าเป็นเรื่องจริง พวกชาวเมืองเหนืออ้างว่าเมืองทุ่งยั้งเป็นเมืองทวารวดี ยังมีลานศิลาแลงแห่งหนึ่งว่าเป็นสนามกลีของพระสังข์ อยู่ไม่ห่างวัดพระมหาธาตุ² ที่ในวิหารหลวงวัดพระมหาธาตุ ฝ่ายนั้นก็เขียนเรื่องสังข์ทอง เป็นฝีมือช่างครั้งกรุงเก่ายังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ทางหัวเมืองฝ่ายตะวันตกก็อ้างว่า เมืองตะกั่วป่าเป็นเมืองทวารวดีอีกแห่ง¹ เรียกภูเขาลูก 1 ว่า เขาขมิงมา อธิบายว่า เมื่อพระสังข์ตีกลีชนะ โคชี่มาเหาะข้ามภูเขานั้นไปดังนี้³

การที่นิทานเรื่องสังข์ทองได้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวบ้านจนทำให้คนเหล่านั้นเชื่ออย่างจริงจังว่าเป็นเรื่องจริง ถึงกับมีพยานหลักฐานอ้างอิงเป็นสถานที่นั้น แสดงว่า นิทานเรื่องนี้คงจะมีอายุเก่าแก่ไม่น้อยทีเดียว อนึ่ง พยานสถานที่ดังกล่าวมิได้อยู่แต่ในจังหวัดเดียว หรือพื้นที่บริเวณเดียว หากแต่ได้กระจายไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ ทั้งเหนือและใต้ ทำให้สรุปได้ว่า ความนิยมนิทานเรื่องนี้ได้แพร่ไปแทบทุกภาคของประเทศไทยแล้ว

นอกจากจะปรากฏในรูปของนิทานเรื่องเล่าแล้ว ยังได้มีผู้นำเรื่องสังข์ทองนี้มาแต่งเป็นบทละครขึ้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชไชย ทรงอธิบายว่า

¹ ในหนังสือ ปัญญาสชาดก เขียน สวรรณสังข์ชาดก.

² ปัจจุบันนี้มีชื่อติดไว้ว่า วัดพระบรมธาตุ.

³ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2497) (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงพระศพ ม.จ.หญิงไขศรี ปราโมช ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2487), คำนำ หน้า ข - ค.

มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยายังเป็นราชธานี และถึงกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้
เล่นต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงคัดเรื่องสังข์ทอง
ตอนปลาย มาทรงพระราชนิพนธ์ให้ละครหลวงเล่น บทละครตอนนี้ที่นับถือ
กันว่าแต่งดีนัก ¹

นักวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีส่วนใหญ่มักกล่าวอ้างว่า บทละครนอกเรื่อง
สังข์ทองพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 นี้ คัดแปลงมาจากเรื่อง สวรรณสังข์ชาคกในปัญญาส
ชาคก แต่มีได้ให้เหตุผลไว้ว่า เหตุใดจึงอ้างเช่นนั้น ทั้ง ๆ ที่บทละครเรื่องสังข์ทอง
พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 และสุวรรณสังข์ชาคกในปัญญาสชาคกมีข้อแตกต่างกันอยู่มาก
ทั้งในด้านเนื้อเรื่องและชื่อตัวละครสำคัญ ๆ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความคิดใคร่จะศึกษาดูว่า
มีรายละเอียดในแง่ต่าง ๆ เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งก็ใคร่จะทำ
การวิจัยดูว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงคัดแปลงมาจากสุวรรณสังข์-
ชาคกจริงหรือไม่ หรือว่าพระองค์ได้เค้าเรื่องมาจากแหล่งอื่น เป็นต้นว่า นิทานพื้นบ้าน
เดิมของชาวอูตรดิตถ์ ชาวพังงา หรือนิทานถิ่นอื่น ๆ นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังใคร่รู้ต่อไป
อีกว่า ชาตอื่น ๆ จะมีนิทานพื้นบ้านที่คล้ายคลึงกับเรื่องสังข์ทองของไทยเราบ้างหรือไม่
และต้นกำเนิดของสังข์ทองควรจะเป็นนิทานพื้นบ้านของไทยเราแท้ ๆ หรือว่าจะได้เค้า
เรื่องมาจากชาติอื่น

ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาค้นคว้าว่า มีผู้ใดทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้บ้าง
ก็พบว่า มีผู้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้บ้างพอสมควร ดังนี้

- 1. ประคอง นิมมานเหมินท์ ได้กล่าวไว้ในลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ ²
แต่เพียงว่า สมัยอยุธยา มีบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ฉบบที่เหลืออยู่เป็นตอนทีละ และ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

² ประคอง นิมมานเหมินท์, ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ. (พระนคร :
สำนักพิมพ์ สมาคมสังคมนักประพันธ์แห่งประเทศไทย, 2517), หน้า 30.

วาระกาลที่ 2 ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทองเป็นบทละครนอก โดยดัดแปลงจากเรื่องสุวรรณสังข์ชชากก พร้อมทั้งวิจารณ์ไว้เพียงสั้น ๆ ว่า ชื่อพระบิดาของพระสังข์ในปัญญาสาชชากก ชื่อพระเจ้าพรหมทัต ครองเมืองพรหมนคร ส่วนในพระราชนิพนธ์สังข์ทอง ชื่อท้าวยศวิมล ในปัญญาสาชชากกมเหสีวาชื่อพระนางจันทาเทวี ส่วนมเหสีซ้ายไม่ปรากฏชื่อในพระราชนิพนธ์สังข์ทอง มเหสีขวาชื่อจันทเทวี มเหสีซ้ายชื่อนางจันทา นางยักษ์ที่ขบเลี้ยงพระสังข์ในปัญญาสาชชากกก็บอกแต่เพียงว่า นางยักษ์นี้ ส่วนในพระราชนิพนธ์สังข์ทองชื่อนางพันธุรัต การที่ทรงดัดแปลงเช่นนี้ก็คงเพื่อให้จำได้ง่าย เหมาะสมเป็นบทละครนอก

2. ศิเรกชัย มหัทธนะสิน ได้กล่าวไว้ใน สุนทรียภาพของบทละครนอก "สังข์ทอง"¹ ตอนรจนาเสียงพวงมาลัย และตอนนางมณฑาทรงท่อมว่า พระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทอง 2 ตอนนี้มี ความงามในแง่การใช้ถ้อยคำ ที่ทำให้เกิดภาพพจน์ เช่น การเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน เปรียบเทียบโดยนัย หรือการเลียนท่าทางกิริยาอาการ นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงการใช้คำสัมผัสคล้องจอง ทำให้ความรู้สึกและอารมณ์ ตลอดจนความงามในค่านำของภาษา ถ้ามีการอ่านออกเสียง ท้ายที่สุดกล่าวถึงกวีทัศนในการเลือกคู่ ว่าต้องศึกษาถึงนิสัยใจคอ รูปร่างบุคลิกลักษณะอย่างต้องแท้เสียก่อนจึงจะเลือกพร้อมกันนี้ได้พูดถึงบทบาทตัวละครของท้าวสามนต์ นางมณฑา และนางรจนาไว้เล็กน้อยด้วย

¹ ศิเรกชัย มหัทธนะสิน "สุนทรียภาพของบทละครนอกสังข์ทอง" สุจิตร์ ละคอนนอก "สังข์ทอง", ชุมนุมนานาภูมิศิลป์และดนตรีไทย (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2517), หน้า 21 - 37.

3. วิชา มหาคุณ ได้กล่าวไว้ใน คติโบราณ¹ โดยประยุกต์ให้เป็น ปัญหาทางกฎหมาย กล่าวถึง คดีถ่วงสังข์ 2 ประเด็น คือ

1. ใครควรมีความผิดฐานใด มีโทษอย่างไร แล้วตอบตามหลักกฎหมายว่า ท้าวศรีวิมล และนางจันทา ผิดฐานสังการและยุยงให้ฆ่าคนตายโดยไตร่ตรองไว้ก่อน และผู้นำพระสังข์ไปถ่วงผิดฐานพยายามฆ่าคนตาย แต่เผชิญพระสังข์ไม่ตาย ทั้ง 3 คนจึงไม่ต้องรับโทษถึงขั้นประหารชีวิต คงได้รับโทษ 2 ใน 3 ของการประหารชีวิตเท่านั้น

2. นางพันธุรัต ต้องทำอย่างไรจึงจะได้พระสังข์มาเป็นบุตรบุญธรรม โดยสมบูรณ์ ได้ตอบไว้ว่า ต้องได้รับความยินยอมจากนางจันทาไว้ก่อน

อีกคดีหนึ่ง คือ คดีหกเขย ตั้งปัญหาว่า ถ้าหกเขยฟ้องพระสังข์ฐานตัดจุกไบหู หกเขย พระสังข์จะมีความผิดทางอาญาและแพ่งหรือไม่ แล้วตอบไว้เสร็จว่าผิดทางอาญา แม้หกเขยจะยินยอมให้ตัดก็ตาม ถือว่าผิดเพราะขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดี จึงต้องโทษจำคุก แต่ไม่ผิดทางแพ่ง เพราะหกเขยยอมให้พระสังข์เนียนเอง จึงไม่ต้องจ่ายค่าทำขวัญให้หกเขย

4. ลัดดา ศิริเจริญ ได้กล่าวไว้ในการศึกษาคุณค่าของชาดกเพื่อใช้ในการสอนวรรณคดีไทย² เกี่ยวกับเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 ในแง่

¹ วิชา มหาคุณ, คติโบราณ. (พระนคร : สำนักพิมพ์วรรณศิลป์, 2516), หน้า 61 - 74.

² ลัดดา ศิริเจริญ, "การศึกษาคุณค่าของชาดกเพื่อใช้ในการสอนวรรณคดีไทย". (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 45 - 90.

รูปแบบ ว่าเป็นกลอนบทละครเข้ารูปกลอนสุภาพ¹ การดำเนินเรื่อง แบ่งเป็นตอน ๆ รวม 9 ตอน กล่าวถึงธรรมเนียมนิยมในการแต่งว่า ทรงนำเค้าเรื่องมาจากนิทานในปัญญาสชาดก แต่ปรุงเรื่องให้ต่างไปจากชาดก เพื่อให้เป็นบทละครนอกที่ดี นอกจากนี้ยังกล่าวถึงธรรมเนียมในการรักษาแก่นของเรื่องตามแนวเดิม คือ ละครนอกส่วนใหญ่ต้องมีแก่นของเรื่องเป็นการผจญภัยของพระยุพราชหรือพระมหากษัตริย์ เมื่อเกิดอุปสรรคใด ๆ ตัวเอกจะมีชัยชนะด้วยความเก่งกล้าหรืออำนาจของวิเศษ และในที่สุดจะลงเอยที่คนดียอมได้ผลดีตอบสนองเสมอ ได้พูดถึงวิธีดำเนินเรื่องตามแนวนิยม คือ ต้องอาศัยไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ตลอดจนเทวดาเข้าช่วยอยู่เสมอ ตอนสุดท้ายได้กล่าวถึงคุณค่าของเรื่องไว้เป็นข้อ ๆ คือ ทำให้เข้าใจรูปแบบคำประพันธ์ ได้รับความบันเทิงใจ ได้คติ เรื่อง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ได้ทราบวัฒนธรรมพื้นบ้านต่าง ๆ ตลอดจนได้คุณค่าในแง่ปรัชญาชีวิต และศีลธรรมจรรยา

5. ปราณี ขวัญแก้ว ได้กล่าวไว้ใน วรรณคดีชาวบ้านจาก "บุคคำ"² เรื่องหอยสังข์เกี่ยวกับที่มา ธรรมเนียมในการแต่ง จุดมุ่งหมาย และลักษณะคำประพันธ์ แนวคิดของเรื่อง และการดำเนินเรื่อง แล้วนำไปเปรียบกับวรรณคดีแบบฉบับ คือ สังข์ทองพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 และปัญญาสชาดก ในแง่ ลักษณะการประพันธ์ การดำเนินเรื่อง และลักษณะการพรรณนา โดยกล่าวไว้สั้น ๆ ว่า หอยสังข์เรียบเรียงตามแบบนิทานชาดกเรื่องสุวรรณสังข์ ปรากฏอยู่ในปัญญาสชาดก

¹ กลอนสุภาพ หมายถึงกลอนที่มีวรรคละ 6 - 9 คำ.

² ปราณี ขวัญแก้ว, วรรณคดีชาวบ้านจาก "บุคคำ". (พระนคร : หน่วยศึกษานิเทศก์, กรมการฝึกหัดครู, 2518), หน้า 153 - 182.

6. เบญจวรรณ ฉัตรระเนตร ได้กล่าวไว้ในพระราชนิพนธ์ทละครนอกในรัชกาลที่ 2 : การศึกษาในเชิงวิจารณ์¹ เฉพาะเรื่องสังข์ทองได้กล่าวถึงเนื้อเรื่องย่อก่อน แล้วว่าแก่นเรื่องสังข์ทองคือการพิจารณาบุคคล ควรพิจารณาทั้งสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และความมีจิตใจงาม ไม่ควรพิจารณาอย่างผิวเผินจากรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ และเชื้อสาย ต่อจากนั้นก็กล่าวถึงลักษณะนิสัยตัวละครสำคัญบ้างเล็กน้อย แล้วชี้ให้เห็นว่ากวีพยายามแสดงให้เห็นว่า ค่านิยมค่านทรพย์สมบัติ รูปสมบัติ และเชื้อสาย ไม่ใช่เท่า สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ฉะนั้นจึงสร้างเรื่องโดยใช้วิธีการต่อไปนี้ คือ

1. สร้างเรื่องเน้นความสำคัญของสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และความมีจิตใจงาม
2. เปรียบเทียบตัวละครที่มีรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ และศักดิ์ตระกูล กับตัวละครที่มีสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และมีน้ำใจงาม
3. แสดงผลการเลือกคู่ของราชาธิดาทั้งหก และการเลือกคู่ของรจนาท่อจากนี้ เบญจวรรณได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ในเรื่องสังข์ทอง ดังนี้
 1. รูปหอยสังข์ เป็นสัญลักษณ์ของคนที่มีความคิดภาพอันผิดแปลกแตกต่างจากผู้อื่น
 - รูปเด็กน้อยของพระสังข์ในวัยเด็ก เป็นสัญลักษณ์ของความงามภายในอันได้แก่ความมีน้ำใจงาม

¹ เบญจวรรณ ฉัตรระเนตร, "พระราชนิพนธ์ทละครนอกในรัชกาลที่ 2 : การศึกษาเชิงวิจารณ์" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518).

2. รูปเงาะและรูปทองของพระสังข์ในวัยหนุ่ม รูปเงาะเป็นสัญลักษณ์ของคนที่ขี้ริ้วขี้เหร่ ไร้บุคลิกภาพ ไม่มีสกุล ยากจน มีฐานะต่ำต้อย ส่วนรูปทองนั้น เป็นสัญลักษณ์ของคุณสมบัติอันได้แก่ ความรู้ ความสามารถในการหาปลา หาเนื้อ ตีคดี หักถกรรรม การขับเสภา และการเร่ร่อน สติปัญญา ความคิด ปฏิภาณ ไหวพริบ ความเป็นผู้นำ ความเค็ดขาด รอบคอบ ช่างสังเกต รัจิตวิทยา มีวาทศิลป์ และความงามของจิตใจ อันได้แก่ ความเมตตากรุณา ปราณี่ อ่อนโยน รัจักอภัย ไม่ผูกพยาบาท มีความกตัญญูรู้คุณ มีมานะพยายาม อดทน กล้าหาญ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เห่อเหิมลื้มตัว มีอารมณ์ขัน และมีความรักมั่นคง

3. รูปยักษ์นี้และรูปมนุษย์ผู้หญิงของนางพันธุรัต รูปยักษ์นี้เป็นสัญลักษณ์แทนจิตใจอันสลับซับซ้อนของมนุษย์ขณะมีการต่อสู้ระหว่างอิดและมโนธรรม ส่วนรูปผู้หญิงนั้น เป็นสัญลักษณ์แทนจิตใจอันประเสริฐของมนุษย์ที่มั่นคงในมโนธรรม

4. พระอินทร์ในตอนท้าวยศวิมลตามพระสังข์ เป็นสัญลักษณ์ของมโนธรรมในจิตใจของมนุษย์

5. บ่อทอง เป็นสัญลักษณ์ของการศึกษา

อีกตอนหนึ่ง เบญจวรรณได้พูดถึง คุณค่าสัญลักษณ์ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกไว้ว่า ช่วยให้เกศภาพพจน์ขึ้นในใจ ทำให้มองเห็นสิ่งที่กวีตั้งใจเสนอแนะได้ง่าย ชัดเจนขึ้น ทำทนายให้เกิดความคิดความอ่านตามความสามารถของแต่ละบุคคล ทั้งยังช่วยขยายแก่นเรื่องให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ช่วยให้เกิดความเพลิดเพลิน และเกิดความสนใจติดตามเรื่องราว ทำให้บทพระราชนิพนธ์มีรสชาติน่าอ่าน ประการสุดท้ายคือ ช่วยให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างรวดเร็ว

ความหมายของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องสังข์ทองนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อศึกษานิทานที่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายสังข์ทอง เท่าที่ค้นคว้าได้

2. เพื่อศึกษารายละเอียด ทั้งในด้านจุดมุ่งหมายในการแต่ง เนื้อเรื่อง และรูปแบบของนิทานสังข์ทอง
3. เพื่อศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานสังข์ทอง
4. เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนิทานสังข์ทองเท่าที่ค้นคว้าได้ในแง่ที่มาของเรื่องสังข์ทองของไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัยไว้ดังนี้

1. จะศึกษานิทานสังข์ทองเท่าที่ค้นคว้าได้ ในแง่ประวัติการแต่ง จุดมุ่งหมาย วิธีแต่ง และเนื้อเรื่อง
2. จะศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานสังข์ทอง
3. จะวิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องสังข์ทองฉบับต่าง ๆ ว่ามีเนื้อหาเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อสันนิษฐานหาที่มาของเรื่องสังข์ทอง

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยหลักฐานอ้างอิง โดยรวบรวมหนังสือหรือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งส่วนใหญ่จะได้จาก หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ฯลฯ

นอกจากนี้ ยังหาข้อมูลสนามด้วยการสัมภาษณ์จากวิทยากรจังหวัดอุดรศรีดิษฐ์ พังงา ราชบุรี ฯลฯ

จากนี้ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ เรียบเรียง พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็น โดยนำเสนอเป็นบท ๆ